

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ В СІЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ

Наталія Грона

Створення методичного конструктора з орфографії в процесі підготовки майбутнього вчителя початкової школи

У нашому динамічному суспільстві, в умовах модернізації освіти в Україні набуває актуальності проблема підготовки висококваліфікованих учителів для школи. Основною ідеєю професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів є впровадження інформаційно-комунікативних технологій, при яких комп'ютер розглядається не як конкурент учителю, а як його добрий помічник. Система підготовки майбутніх фахівців повинна забезпечувати умови для становлення творчої особистості, його готовності до нестандартної професійно-педагогічної діяльності. Студент повинен пройти всі етапи професійного становлення, які б забезпечили формування уміння самостійної діяльності, професійної компетентності. М. Вашуленко зазначає: «Якісна підготовка майбутнього вчителя в контексті його мовної і мовленнєво-методичної підготовки виходить на рівень базової професійної компетентності, оскільки вона безпосередньо корелює з мовленнєвими вміннями застосовувати інтерактивні методи навчання» [4, с. 3].

У професійному становленні вчителів початкових класів лінгводидактична підготовка стає все пріоритетнішою, оскільки в сучасних умовах цикл гуманітарних дисциплін постійно розширюється. Шляхи підвищення якості професійної підготовки вчителів початкової школи передбачають піднесення не тільки теоретичного рівня їхніх знань про зміст і структуру початкового курсу рідної мови, сучасні методи і прийоми її викладання та розвитку усного й писемного мовлення молодших школярів, а й вироблення у студентів практично-методичних умінь, необхідних для навчання дітей мови, розвитку самостійності, інтересу до творчої педагогічної діяльності.

Сучасна методична наука пропонує процес навчання школярів рідної мови скеровувати на розвиток у них мовленнєвих умінь і навичок та формування комунікативної компетенції шляхом активного залучення до навчально-мовленнєвої діяльності, вирішення комунікативних завдань. На цьому наголошується у проекті Концепції мовної освіти, зокрема, зазначається, що головним завданням навчання рідної мови є «формування

вмінь і навичок комунікативно доцільно користуватися засобами мови в різноманітних ситуаціях спілкування» [6, с. 3].

Підвищення рівня мовленнєвого розвитку учнів початкової школи повинно супроводжуватися удосконаленням орфографічної грамотності, оскільки сформованість в учнів орфографічних навичок справляє позитивний вплив на їхній загальний розвиток. Основи знань з орфографії закладаються в початковій школі, де «Основою орфографічної грамотності є уміння співвідносити фонетичний і графічний образи слова, позначати звуки слова відповідними буквами без їх пропусків, замін, вставлянь і переставлянь» [6, с. 19].

Реалізувати такий підхід до організації засвоєння навчального матеріалу з методики навчання орфографії у початковій школі дозволяє створення студентами методичного конструктора. Він дає змогу організувати засвоєння матеріалу з методики навчання української мови для формування орфографічної навички в учнів 1–4 класів у системі, використовуючи при цьому найоптимальніші методи і прийоми. Крім цього, це можливість досягти повноцінного засвоєння матеріалу, зараховуючи пізнавальні і навчальні мотиви, навчальні завдання, навчальні дії та операції (орієнтування в орфографічному матеріалі, перетворення матеріалу, контроль та оцінка). Уміння навчатися – суттєвий чинник підвищення ефективності засвоєння майбутніми фахівцями методичних знань, формування умінь і компетенцій. Серед наукових робіт останнього часу, що мають відношення до окресленої проблеми, можна виокремити роботи В. Бадер, О. Біляєва, М. Вашуленка, І. Гудзик, Т. Ладжинської, Л. Мацько, М. Пентилюк, Г. Шелехової, які вважають, що сучасний фахівець повинен мати високий рівень професійної підготовки, володіти конкретно-методичними технологіями.

Мета статті – довести, що ефективним засобом методичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування орфографічної навички в учнів молодшого шкільного віку є створення методичного конструктора з орфографії.

В українській мові слово «конструктор» має кілька значень: той, хто конструює що-небудь, створює конструкції; набір частин і деталей, з яких діти будують іграшкові споруди або складають різні прилади; у програмуванні – складник транслятора, який є синтаксичним завантажувачем. У нашому випадку конструктор – це набір частин і деталей, з яких «складається» окрема орфограма. У межах нашого експерименту до практичного заняття кожен студент «отримав» орфограму до якої і створював конструктор з таких складників:

1. Назва орфограми, тип (буквені і небуквені).
2. Принцип орфографії (фонетичний, морфологічний, смисловий, історичний).
3. Як орфограма вивчається у початковій школі.
4. Матеріал підручника (правила, вправи).
5. Методика роботи над орфографічним правилом. У роботі над орфографічним правилом виділяють етапи:
 - постановка навчальної задачі шляхом створення проблемної ситуації, метою якої є мотивація вивчення правила;
 - колективний умовивід щодо правила;
 - робота над формулюванням правила й уточненням необхідного способу дії;
 - первинне закріплення.
6. Складання алгоритму.
7. Самостійний підбір вправ (за зразком, конструктивні, творчі).
8. Підбір різних видів диктантів (залежно від мети проведення: навчальні диктанти (попереджувальні, коментовані, пояснювальні); за характером операцій: текстуальні (дослівні), вибіркові, вільні і творчі диктанти).
9. Какографія.
10. Тестові завдання на вивчену орфограму.
11. Словник для вчителів та батьків.
12. Завдання для розвитку комунікативних умінь.

Хотілося б звернути увагу на термін «какографія». *Какографія* (неправильне написання). Практика доводить, що наші учні не бачать і не вміють відшукати помилку у тексті, який вони записали. Позитивний аспект цього виду роботи і в тому, що він допомагає виробити в учнів комунікативний мотив, який визначає правопис як «інструмент» мовленнєвої діяльності: писати потрібно так, щоб тебе зрозуміли інші. Какографія також розвиває вміння контролю і самоконтролю, допомагає створити атмосферу співпраці на уроці, коли учні можуть на уроці посперечатися, порозмірковувати, дійти правильного висновку, а не сліпо слідувати за учителем лабіринтом орфографічних правил. П. Гальперин і С. Кабільницька довели, що «в своїй кінцевій ідеальній формі контроль за будь-якою виробничою діяльністю ні за видом, ні за результатами не відрізняється від того, що називається увагою» [2, с. 84]. Іншими словами, увага – це контроль на основі плану, зразка. Зорові диктанти, крім того, сприяють розвитку пам'яті учнів, навчають записувати не по буквенно. Отже, навчити дітей перевіряти – означає навчити користуватися встановленою послідовністю операцій, яка допомагає знаходити і виправляти помилки.

Цей вид роботи дає можливість розкрити перед учнями поняття «опечатка», «описка», «помилка». Учні дізнаються, що помилки, які допущені

в книгах, журналах, газетах, пропуски і заміни букв називаються опечатками. Їх виправляють коректори. Школярі можуть і самі вивести поняття «описка»: ці ж помилки, але зроблені в зошиті. Основні вимоги до цього виду роботи: включення не більше 1–20 слів, тексти не повинні містити малознайомі і складні для розуміння слова, кожне виправлення учень повинен супроводжувати усним поясненням.

Наводимо кілька зразків таких текстів для орфограми «Правопис власних іменників»:

У бабусі в селі живе найкраща корова веселка. У нашому класному куточку природи живе їжачок чупко. У катрусі вдома є песик Дружок і кошеня пушок.

У наступному році в брatisлавi сергій першим у світі подолав планку на висоті 5 м 85 см. Відтоді йому вдавалися рекордні стрибки в римі, лондоні, парижі.

Отже, застосування прийому какографії щодо формування орфографічної навички служить оптимальним засобом уміння учнів контролювати написане. Учень, який навчився знаходити помилки у чужій роботі, навчиться знаходити їх у себе.

Сконструйовані таким чином наочні засоби навчання можна за допомогою мультимедійного проектора «виводити» на екрані чи на мультимедійній дошці, а ще як роздавальний матеріал роздруковувати на принтері.

Пропонуємо окремі слайди презентації щодо засвоєння орфограми «Правопис слів зі знаком м'якшення», зокрема, послідовність її вивчення в початковій школі, методику первинного засвоєння та алгоритм уживання.

Правопис слів із знаком м'якшення учні початкових класів починають вивчати ще під час роботи з букварем.

но – ньо
ло – льо
то – тьо

лень – леньок
лось – льон
карась – карась

ь

Продовжується вивчення правопису слів із знаком м'якшення у 2 класі
Тема: «Склад. Перенос слів з рядка в рядок».

Правило:
Букви **й та ь** при переносі слів не можна відривати від попередньої букви. Переносять так: ліній-ка або лі-нійка, ляль-ка або ля-лька.

Вправа 32 с.16
Прочитайте і спишіть слова, поділяючи їх для переносу одним із способів.
Чайка, літає, їжак, жайворонок, сойка, мальви, Юрасик, Василько.

2 клас
Тема: «Позначення м'якості приголосних знаком м'якшення».

Правило:
Буква «знак м'якшення» (**ь**) позначає на письмі м'якість попереднього приголосного звука.

У 4 класі учні ознайомлюються із темою "Вживання знака м'якшення перед закінченням у прикметниках".

Правило:
У прикметниках чоловічого і середнього роду з основою жіночого приголосного у родовому, давальному і місцевому відмінках однини перед закінченням пишеться знак м'якшення.
Наприклад: домашнього, домашньому, у домашньому.

Вправа 242 с.120

Провіди м'який прикметники жіночого роду разом з іменниками. Простеж, у яких відмінках у прикметниках жіночого роду однини перед закінченням уживається знак м'якшення. Сформулюй самостійно правило про вживання знака м'якшення у прикметниках жіночого роду однини з основою на м'який приголосний.

Давня дружба, приємна розмова, літня жінка, гарна погода.

Зверни увагу! У місцевому відмінку однини прикметники чоловічого і середнього роду можуть мати дві форми: в осінньому лісі і в осінній лісі, у синьому небі і в синім небі. Користуйся цими формами, виконуючи наступну вправу.

Вправа 244 с.121.

Прочитай речення. Спиши, вставляючи пропущені букви. Поясни написання закінчень прикметників, використовуючи вивчені правила.
1. У твоєму щедр...небі місце є і лебедям, і беркутам, і чайкам. (Ірина Жиленко)
2. Торкнулось серце рідн...землі – така велика і така дитинна! (Ірина Жиленко)
3. Суворя доля випала мені. У рідн...краї поміж обелісків гоїдалась по війні моя коліска. (Михайло Шевченко). 4. Кожне слово – це ніби діамантова намистинка на величезн...разку нашої пребагатої мови. (Іван Цюпа) 5. В травах, квітах, свіж...лісті переможно йде весна. (Наталія Забіла)

Методика первинного засвоєння

Прочитайте слова і складіть з ними речення.

Лань – лань

Лань – тварина родини оленів, струнка і дуже прудка.

Якими звуками відрізняються слова лан і лань?
Якою буквою позначено м'якість звука?

Правило:
Буква "ь" знак м'якшення ("ь") позначає на письмі м'якість попереднього приголосного звука.

Вправа

1. Спиши, змінюючи слова за зразком.

Багато	-----	Один
мисливці	-----	мисливець
вихователі	-----
портфелі	-----
зайці	-----

2. Поясни, як позначено м'якість приголосних у словах

Вправа

1. Спиши слова, вставляючи, де треба, знак м'якшення.

Бат...ко, клад...ка, дон...ка, тон...ка, ред...ка, син...ка,
спин...ка, шпил...ка, пил...ка, міл...ко.

2. Поясни написання слів.

1. Відгадай загадку і запиши її разом з відгадкою, вставляючи пропущені букви.

Ростом він мален...кий, сірий, чепурнен...кий, справжній молодець...! Хто він?

2. Підкресли в словах букви перед знаком м'якшення. Які звуки вони позначають у цих словах?

Алгоритм

Вживання ь на позначення м'якого приголосного звука перед о :

Отже, конструктор представляє собою набір систематизованих вихідних матеріалів, які можуть бути використані і студентом, і вчителем, і учнем. Елементами конструктора можуть виступати тексти, ілюстрації, посилання, програми і т. п.

Такий вид роботи є універсальним для студента. Він дозволяє в подальшому використовувати готові сценарії на уроках під час пояснення

нового матеріалу, демонструвати роботу учнів біля дошки; готувати матеріали для самостійного вивчення учнями; проектувати діяльність студентів; обмінюватись методичними розробками з колегами, можливо, навіть через сайт.

Розглянуті інноваційні підходи зумовлюють створення ціннісно-мотиваційного, полікуртурного простору, суб'єктних, партнерських стосунків між викладачами і студентами; забезпечення насиченості теоретичних та практичних курсів у їх оптимальній єдності; використання інноваційних методів та форм організації навчальної діяльності студентів, які розвивають творчі здібності особистості майбутнього вчителя початкових класів, стимулюють інтерес до інноваційної педагогічної діяльності, педагогічного експериментування у підготовці до уроків української мови. Надалі маємо дослідити методику застосування конструктора з орфографії у початкових класах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі / Вашуленко М. С. – Київ : Освіта, 2006. – С. 215–252.
2. Гальперин П. Я. / Гальперин П. Я., Кабільницька С. Л. Экспериментальное формирование внимания. – М., 1974. – 84 с.
3. Методика викладання української мови : навчальний посібник / Дорошенко С. І., Вашуленко М. С. і ін. – Київ : Вища школа, 1992. – С. 197–239.
4. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за наук. ред. М. С. Вашуленка. – К. : Літера, 2010. – 364 с.
5. Плющ М. Я. Українська мова : довідник / Плющ М. Я., Грипас Н. Я. – К. : Радянська школа. – 1990. – 161 с.
6. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1–4 класи. – К. : Початкова школа. – 2006. – С. 7–59.
Проект Концепції мовної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/gr/obg/2010/proekt_271210.doc. – Назва з екрану.